

KATARZYNA BORAWSKA-KALBARCZYK

TEORIA KSZTAŁCENIA W PRZESTRZENI MEDIALNEJ – MIĘDZY TRADYCYJĄ A ZMIANĄ

WPROWADZENIE

Celem niniejszego tekstu jest próba opisu współczesnej teorii kształcenia i w konsekwencji wskazanie kierunków jej modernizacji, rozpatrywanych w perspektywie zmiany paradygmatu edukacji. Ramami teoretycznymi rozważań czynię procesy ponowoczesnej zmiany społecznej, generującej złożone i wielowymiarowe wyzwania dotyczące zróżnicowanych płaszczyzn funkcjonowania człowieka, w tym również edukacji. Za szczególnie interesujący mnie wątek analizy przyjąłem przeobrażenia związane z dynamicznym rozwojem technologii cyfrowej. Stała się ona generatorem złożonych zjawisk rozpatrywanych zarówno w kontekście pozytywnym, jak i wielorakich zagrożeń i kryzysów. Istotnym kontekstem teoretycznym tekstu jest problem partycypacji edukacji w przestrzeni medialnej współczesnego świata, zwłaszcza w obliczu dominującego cyfrowego uczestnictwa pokolenia uczniów w mobilnej kulturze.

Relacje między kulturą szkoły a upowszechnianymi przez nowe media atrakcyjnymi dla młodych światami wirtualnymi przedstawiane są w opozycyjnym zestawieniu. Wizerunek szkoły, jaki utrwalił się w powszechnej pamięci, wywodzący się epoki industrialnej „eksponuje wyrazisty rozkład ról w teatrze życia szkoły, przekonuje o istnieniu wiedzy pewnej, oczekuje koncentracji na przedmiocie, odkłada gratyfikację za podejmowany wysiłek w rytm obietnic o jego potencjalnej przydatności” (Kasprzak, Kłakówna, Regiewicz, 2016, s. 50). Edukacja w ujęciu tradycyjnym, gdzie nowe treści są przekazywane w określonym miejscu i czasie, staje się mało skuteczna w obli-

czu ciągłych i szybkich zmian ludzkich zdolności, umiejętności i zgromadzonej wiedzy. Należy przyznać słuszość opinii, iż „aktualny kryzys edukacji jest nade wszystko kryzysem odziedziczonych instytucji i filozofii, utworzonych na potrzeby innej rzeczywistości, które obecnie z trudem przyswajają i dostosowują się do zachodzących zmian bez jednoczesnej rewizji wykorzystywanych ram konceptualnych” (Bauman, 2007, s. 143). Oferta edukacyjna proponowana przez szkołę „musi uwzględniać realia gwałtownej zmiany, która ma miejsce we współczesnym świecie oraz efekty procesów globalizacyjnych i integracji europejskiej, skutki coraz szybszego postępu naukowo-technicznego” (Szymański, 2005, s. 17).

Rodzi się więc konieczność uaktywniania takich dydaktycznych sposobów wykorzystywania współczesnych technologii i odkrywania wartościowych pokładów przestrzeni medialnej, które będą sprzyjać twórczej partycypacji dzieci i młodzieży w cyfrowej kulturze. Stawia to nowe wyzwania przed współczesnymi teoriami kształcenia i badaczami rzeczywistości dydaktycznej szkolnych środowisk uczenia się. Wątek ten stanowi zasadniczą treść poniższego artykułu. Prezentowane w zakończeniu przemyślenia i refleksje mają oparcie w pytaniach o holistyczny wizerunek edukowanego ucznia, jak też o sposoby radzenia sobie przez niego z wyzwaniami płynącymi ze zderzenia dwóch światów – świata rzeczywistego i przestrzeni medialnej. Czy ma być to *homo informaticus* (Wrońska, 2015), *homo mediens* (Miąso, 2013), *homo digitalis* (Sowa, cyt. za: Potyrała, 2017), a może przyszły członek pronetariatu (de Rosnay, 2006, cyt. za: Potyrała 2017)? Potrzebne jest twórcze podejście do zmiany myślenia na temat metod edukacyjnego praktykowania i nowych form budowania wspólnoty uczących się, uwzględniając wartości tkwiące w kulturze szkoły i nowoczesne akcenty medialnej przestrzeni.

OD ZMIANY SPOŁECZNEJ DO ZMIANY EDUKACYJNEJ

W naukowym dyskursie toczącym się intensywnie w ciągu ostatnich lat, ale także sięgającym przełomu wieków i schyłku wieku XX, pojawia się pojęcie zmiany społecznej. W ujęciu socjologicznym to zmiana zasadniczych struktur społeczeństwa lub grupy społecznej, będąca zawsze obecna w życiu społecznym, ale szczególnie szybko zachodząca w epoce nowoczesnej. Zdaniem Piotra Sztompki zmiana społeczna jest różnicą „[...] między stanem systemu społecznego (grupy, organizacji) w jednym momencie czasu i sta-

nem tego samego systemu w innym momencie czasu” (Sztompka, 2004, s. 437). Autor wyróżnia kilka dziedzin zmiany społecznej, zaliczając do nich: zmianę składu systemu, zmianę struktury systemu i zmianę funkcji pełnionych przez elementy społeczeństwa. Obserwowana zmiana społeczna mająca charakter globalny odciska swoje piętno w kontekstach lokalnych, wywołując zmiany w mikrostrukturze środowiska lokalnego, małych wspólnot czy poszczególnych rodzin. Zmiana, której świadkami jesteśmy obecnie, z uwagi na jej dynamiczny charakter zaliczana jest do zmiany radykalnej, u podłoża której leży kilka istotnych zespołów przyczyn. Wśród najważniejszych wymienia się postęp naukowo-techniczny, przyczyniający się do znaczącego rozwoju gospodarczego i przeobrażeń cywilizacyjnych większości państw na świecie. Całość przeobrażeń mieści się w obszarze specyficznych warunków funkcjonowania człowieka, diskutowanych w kategoriach: społeczeństwa postkapitalistycznego (Drucker, 1999), postindustrialnego (Bell, 1973), społeczeństwa ryzyka (Beck, 2002), płynnej nowoczesności (Bauman, 2006), późnej ponowoczesności (Giddens, 2001) czy społeczeństwa sieci (Castells, 2007) i inne.

W opisie i charakterystyce rzeczywistości badacze przywołują wiele obrazowych metafor, uzmysławiających złożoność zjawisk społecznych, generujących rozmaite kryzysy zbiorowej i jednostkowej egzystencji tak jednostki, jak i grup. Wśród wymienianych można wskazać m.in. metaforę hipermarketu (zaburzenie linearności świata znaczeń, symboli i sensów), metaforę człowieka w roli „instant” (działania, wybory, decyzje, podporządkowane potrzeby natychmiastowości) (Nowak-Dziemianowicz, 2014); metaforę mobilności (permanentne procesy, którym podlega świat w globalnej skali, a które odnoszą się do ruchu osób, towarów, idei, usług oraz informacji) (Urry, 2009); czy metaforę turysty vs włóczęgi (człowiek jako dojrzały beneficjent procesów globalizacji w opozycji do osoby stale zmieniającej miejsce, będącej w ciągłym ruchu, bez świadomości, gdzie skieruje ją los) (Bauman, 1994).

Ogromna większość dyskusji, analiz i badań ujętych w wyżej wskazane kategorie pojęciowe, a zogniskowanych wokół społeczeństwa informacyjnego, koncentruje się na przejściu „od systemu opartego na wytwarzaniu dóbr materialnych do systemu skoncentrowanego wokół informacji” (Giddens, 2008, s. 1). Informacja jest obecnie znaczącym elementem współczesnych struktur społecznych. Zdaniem Manuela Castellsa (2007, s. 69) tym, co czyni obecną fazę rozwoju cywilizacji wyjątkową, jest funkcja, którą przypisać należy jej dwóm kluczowym elementom – informacji i wiedzy. Autor, wska-

zując, że w warunkach pierwszej i drugiej rewolucji przemysłowej miały one inny, bardziej instrumentalny charakter, podkreśla wyjątkowość sytuacji, z którą mamy do czynienia w przypadku rewolucji informacyjnej. Polega ona przede wszystkim na zastosowaniu wiedzy i informacji do wytwarzania nowych informacji i nowej wiedzy. Omawiane procesy zaowocowały ważnymi zmianami o charakterze społecznym, epistemologicznym, a nawet ekonomicznym. W opinii Castellsa (2007, s. 70) „po raz pierwszy w historii umysł ludzki staje się bezpośrednią siłą wytwórczą, a nie tylko zasadniczym elementem systemu produkcji”.

W rezultacie rozwoju komunikacji opartej na cyfrowym i satelitarnym przekazie zachodzą nowe, niespotykane wcześniej zjawiska, które można rozpatrywać zarówno w aspekcie poprawy jakości życia, jak i niestety generowania nowych, nieznanych wcześniej zagrożeń, ale także wyzwań. W dyskursie dotyczącym tej problematyki wskazuje się m.in. na: szybkość obiegu informacji; kompresję przestrzeni i czasu – swoistą „medialną globalność”; pojawienie się tzw. rzeczywistości wirtualnej; zalew informacji; zanik wolności od nadmiaru informacji, nieumiejętność selekcji informacji; przenikanie informacyjnych technologii cyfrowych do niemal wszystkich dziedzin życia i bezpowrotne uzależnienie funkcjonowania wielu sfer życia od komputerów; wytwarzanie się nowych podziałów, nowych form zróżnicowania społecznego i nowych struktur społecznych (Borawska-Kalbarczyk, 2016).

PRZESTRZEŃ MEDIALNA – KONTEKSTY TEORETYCZNE

Rozwojowi społeczeństwa opartego na procesach produkcji, dystrybucji i transformacji informacji towarzyszy gwałtowna ekspansja technologii informacyjnej. Jedną z konsekwencji postępu technicznego było wygenerowanie nowej, niezwykle atrakcyjnej i szybko zasiedlonej przestrzeni cyfrowej. Dynamiczny wzrost znaczenia komputerów, urządzeń mobilnych i Internetu zaktywizował nową, nieznaną wcześniej medialną przestrzeń funkcjonowania współczesnego człowieka.

W historii cywilizacji człowieka, postrzeganej przez pryzmat kultury i tradycji, pojęcie „przestrzeń” pojawia się w definicjach różnych miejsc związanych z bieżącym sposobem komunikacji interpersonalnej w procesach funkcjonowania jednostki w społeczeństwie. W interpretacji Sztompki pojęcie to przedstawiane jest w kontekście relacji z innymi człowiekiem: „przestrzeń międzyludzka jest ukonstytuowana przez rozmaite relacje, odniesienia

jednych ludzi do drugich. [...] Przestrzeń międzyludzka nieustannie zmienia się dzięki nowym konfiguracjom międzyludzkich relacji. Przestrzeń międzyludzka jest w ciągłym procesie stawania się” (Sztompka, 2016, s. 28-29). Tradycyjnie socjologicznie pojmowaną przestrzeń międzyludzką i jej funkcje w dużym stopniu zawłaszczyły nowe media, interpretowane w ujęciu Paula Levinsona jako nowe nowe media, co zrównuje ich użytkowników w roli konsumentów i producentów informacji (Levinson, 2010). Ryszard Tadeusiewicz zauważa, że „szeroko rozumiana cyberprzestrzeń staje się nie tylko miejscem, gdzie ludzie pracują, zdobywają wiedzę, komunikują się ze sobą, a także poszukują rozrywki – ale również stała się miejscem, w którym ludzie są wystawieni na różne zagrożenia” (Tadeusiewicz, 2010, s. 32). Wykreowana przez media cyfrowe przestrzeń podtrzymuje wszystkie znane i obowiązujące zasady wymiany informacji, a także tworzy nowe tego postaci. Jak wskazuje Janusz Morbitzer, „w przeciwieństwie do znanych dotąd przestrzeni fizycznych nie ma ona terytorialnych granic ani fizycznych ograniczeń. W połączeniu z jednym z największych wynalazków ludzkości – telegrafem, dzięki któremu pokonaliśmy czas i przestrzeń, i dalszą jego rozwiniętą formą – Internetem [...] cyberprzestrzeń stała się niezwykle atrakcyjną, [...] nową przestrzenią funkcjonowania człowieka” (Morbitzer, 2016, s. 60). Dokonując opisu przestrzeni medialnej, należy więc zauważyć usytuowanie w jej środku człowieka, którego otaczają media, wpływając na jego zachowania, postawy oraz motywy. Cyberprzestrzeń stała się w czasach współczesnych czynnikiem katalizującym gwałtowne zmiany w naturze człowieka, z uwagi na fakt przyspieszonego przekształcenia się w dominujące środowisko jego aktywności życiowej (Hankała, 2015, s. 32). Heliodor Muszyński, interpretując ponowoczesność jako przejście ludzkości do nowych warunków życia indywidualnego i społecznego, wskazuje, że „ludzie zaczynają coraz bardziej żyć w nowym świecie, świecie zarazem globalnym i kreowanym przez media. Oznacza to nieustanną i coraz bardziej dominującą rolę mediów jako pośrednika między realnym światem a człowiekiem jako podmiotem odbierającym i przeżywającym świat” (Muszyński, 2011-12, s. 40).

Tak rozumiana przestrzeń medialna staje się czynnikiem modyfikującym i konstruującym nowy kształt tradycyjnej przestrzeni edukacyjnej. W doświadczonej przez człowieka płynnej nowoczesności należy odejść od postrzegania przestrzeni edukacyjnej jako niezmiennego monolitu, a skierować refleksję pedagogiczną w postrzeganiu jej jako zespołu domen, w których osadzone są procesy konstruowania tożsamości podmiotów, zauważając jej zmienność w czasie, wielowymiarowość i dyferencyjność (Nowak, 2014, s. 6).

W POSZUKIWANIU ZMIAN TEORII KSZTAŁCENIA

Debata naukowa ostatnich lat koncentruje się wokół słabości systemu edukacji i teorii kształcenia, zarzucając im głównie nieudolność i indolencję w procesie dostosowywania szkoły do warunków zmiany. Wśród głosów krytycznych wybijają się na plan pierwszy zarzuty związane z transmisją i pasywnością procesu kształcenia, oderwanie treści edukacyjnych od codziennego życia ucznia czy nieadekwatne wykorzystywanie narzędzi technologii cyfrowej. Nieprzystosowanie współczesnego modelu edukacji do warunków, w jakich instytucja ta się znalazła, wyraźnie mocno podkreśla Heliodor Muszyński: „[d]la szkoły oznacza to konieczność stanięcia wobec alternatywy, której nie da się ani zlekceważyć, ani ominąć: albo szkoła wyjdzie tym zmianom naprzeciw i dostosuje swoją działalność do warunków życia oraz funkcjonowania w społeczeństwie medialnym, albo stanie się instytucją o coraz mniejszym znaczeniu w zapewnianiu kulturowej ciągłości życia społecznego, ale także rozwoju i postępu społecznego” (Muszyński 2011-12, s. 44).

Zmiany zachodzące w społeczno-kulturowym kontekście edukacji, których dominującym przejawem jest przewrót informacyjny i nasycenie codziennej aktywności ludzkiej cyfrową przestrzenią, pogłębia potrzebę naukowej refleksji na temat stworzenia nowej teorii kształcenia reprezentującej wartości i ideały społeczeństwa ludzi uczących się. Przemiany kulturowe, społeczne i cywilizacyjne oraz nowy model ucznia bardzo silnie zanurzonego w świecie cyfrowych mediów, prowadzą do konieczności zmiany interpretacji tradycyjnie rozumianej teorii kształcenia, hołdującej zasadzie realizacji ustrukturyzowanych, oczywistych treści kształcenia, nadzorowanej przez nauczyciela-przewodnika, który „zna drogę, sam ją przebył, zdobył doświadczenie, a teraz może poprowadzić innych” (Nowak-Dziemianowicz, 2014, s. 58).

Ocena szkoły tradycyjnej, dokonana ponad wiek temu przez Johna Deweya – niestety – niewiele straciła z aktualności. Znany wszystkim obraz klasy z szeregiem ławek nasuwa autorowi myśl, że „wszystko w nich jest tak urządzone, ażeby ogarnąć jak największą liczbę dzieci, ażeby traktować te dzieci *en masse*, jako zbiorowisko jednostek, przy założeniu znów biernej z ich strony postawy. [...] Na tej samej podstawie można wytłumaczyć jednostajność metod i programów nauczania. Jeśli wszystko oparte jest na słuchaniu, można osiągać jednostajność materiału i metod. Mowa słyszana i książka, która jest odbiciem tej mowy, stanowią środek jednakowy dla

wszystkich. Możliwość przystosowywania się do różnych uzdolnień i wymagań jest tu minimalna” (Dewey, 2005, s. 29). Na kanwie tak trafnie zobrazowanego kształtu funkcjonowania szkoły osadzony jest jeden z silnie w niej zakorzenionych paradygmatów, wynikający z traktowania wiedzy jako produktu i związanej z tym konieczności jej upowszechnienia (Dylak, 2009, s. 40). Odpowiada jej rozwijana przez Paula Freire’a edukacja bankowa, której celem jest „napełnienie uczniów treściami jego [nauczyciela – przyp. K.B.-K.] narracji – treściami, które są oderwane od rzeczywistości i niezwiązane z rzeczywistością” (Kostyło, 2013, s. 88) Mimo tego przykładowego wyrazu krytyki szkoły w dyskursie społecznym, jak i wielu innych negatywnych głosów, skostniałe i nieadekwatne do realiów współczesności strategie kształcenia przetrwały do dziś (Szymański, 2016).

Nowy paradygmat funkcjonowania edukacji przesuwa akcent z procesu „przekazywania” wiedzy na stwarzanie warunków do samodzielnego uczenia się, w myśl zasady, że szkoła nie może być traktowana jako jedyny depozytariusz wiedzy. Jej rolą nie jest więc wyposażanie w gotową wiedzę, ale tworzenie warunków do samodzielnego poszukiwania informacji, odkrywania prawidłowości, nadawania znaczeń, konstruowania osobistych struktur poznawczych (Borawska-Kalbarczyk, 2015). W perspektywie narastającego tempa zmian cywilizacyjnych i nieprzewidywalnych w zasadzie przyszłych warunków kulturowych i technologicznych można jedynie mieć pewne wyobrażenie przyszłości – wskutek tego zasadniczym celem kształcenia jest wykształcenie w uczniach adaptacyjnych zdolności do zmian, z jakimi będą zmuszeni borykać się, jak również kreowanie sytuacji sprzyjających nabywaniu miękkich umiejętności ponadprzedmiotowych. Efektem tak ukierunkowanego procesu kształcenia jest samodzielnie budowana wiedza przez uczących się, przy dużym stopniu odpowiedzialności za jej zdobywanie (Dylak, 2009, s. 40). Na takie zadania edukacyjne ukierunkowany był Raport Jacques’a Delorsa, gdzie można odnaleźć wskazówki dotyczące m.in. poprawy jakości kształcenia dzięki wykorzystaniu nowych technologii (Edukacja, 1998).

Nowy paradygmat edukacyjny powinien także uwzględnić poszerzenie edukacyjnej przestrzeni o przestrzeń medialną, której głównymi mieszkańcami i aktywnymi kreatorami są dzisiejsi uczniowie, jako podmioty dydaktycznych oddziaływań szkoły. Hanna Krauze-Sikorska i Michał Klichowski konkludują, że „przestrzeń wirtualna zapełniona jest młodymi ludźmi, którzy stają się ‘poszukiwaczami’ i ‘łowcami’, by osiągać w ten sposób potrzeby, których nie udaje się realizować offline, bo w Internecie możliwe jest wy-

kreowanie własnej tożsamości, sami też wybieramy sobie grupy, a możliwości tego wyboru są praktycznie nieskończone” (Krauze-Sikorska, Klichowski, 2013, s. 182). W celu właściwego przygotowania uczniów do roli świadomych odbiorców i twórczych użytkowników nowoczesnej technologii jako obywateli społeczeństwa informacyjnego, w którym informacja – jej przesyłanie, odbieranie, tworzenie i przetwarzanie są kluczowym zasobem strategicznym, konieczne staje się wypracowanie odmiennej strategii kształcenia uwzględniającej aktywność medialną młodego pokolenia. Wydaje się, że słuszną drogą jest znalezienie dydaktycznej homeostazy między dydaktyką tradycyjną, opartą na słowie oraz linearnym przetwarzaniu informacji, a dydaktyką cyfrową, osadzoną w wykorzystaniu nowoczesnych środków medialnych.

Szkoła poszerzająca możliwości tworzenia wiedzy przez uczniów z zastosowaniem nowoczesnych technologii cyfrowych wspiera kształtowanie samodzielności poznawczej, np. dostrzeganie problemów, stawianie hipotez, docieranie do źródeł informacji, działania symulacyjne, uczenie się metodą prób i błędów, prezentacje własnych dokonań czy poczucie sprawstwa – jakże ważny element w procesie szkolnego funkcjonowania ucznia. W takim modelu działania ucznia i nauczyciela równoważą się, z przesunięciem akcentu na aktywność osoby uczącej się. Ważnym aspektem procesu kształcenia w środowisku zróżnicowanym medialnie jest tworzenie grup i uczestniczenie w działaniach grupowych. Uczenie się we współdziałaniu umożliwiają technologie informacyjne, a taka tendencja prowadzi do zmian w kulturze uczenia się – jest to kultura uczenia się, nauczania i przekazywania doświadczeń między uczącymi się. John S. Brown (2002) nazywa tę kulturę kulturą współuczestnictwa, która cechuje się przejmowaniem od innych i łączeniem znanych już elementów w nowe całości, wprowadzaniem niewielkich zmian i ponownym udostępnianiem rezultatów. Znany doskonale model klasy szkolnej zostaje zastąpiony digitalnym środowiskiem kształcenia, w którym media cyfrowe zapewniają bogaty dostęp do źródeł informacji i metod zdobywania wiedzy, zaś uczenie się przebiega w układzie społeczności uczących się.

Będąc świadomym konieczności realizacji emancypacyjnej funkcji szkoły, której jednym z przejawów jest podążanie za transformacjami współczesnej cywilizacji, nie można pominąć pozytywnych aspektów wypełniania przez nią funkcji adaptacyjnej. Utrzymanie wyważonych proporcji do tych oczekiwań zawsze stanowi jedno z największych wyzwań, z jakimi instytucja ta musiała się konfrontować. Tak więc, podejmując działania zmierzające

ku digitalizacji środowiska kształcenia, warto także tym bardziej silnie akcentować konieczność bazowania na uniwersalnych wartościach, których technologia sama z siebie nie dostarcza. Zakorzenie procesu kształcenia w tradycyjnie pojmowanej teorii kształcenia rozumiem jako kształtowanie ucznia otwartego na nowe idee i poglądy, krytycznego, wciąż poszukującego wartościowych moralnie i ważnych poznawczo sposobów rozwiązywania problemów edukacyjnych. Kieruje to naszą uwagę ku aksjologii edukacyjnej, która winna wyznaczać kierunek działań nauczyciela niezależnie od przyjętych dydaktycznych strategii (Chałas, 2014). W tym ujęciu technologie będą traktowane jako narzędzia wspierające nauczyciela, a nie wypierające go z procesu kształcenia (Morbitzer, 2009).

Komplementarna integracja „nowej” i „starej” teorii kształcenia koresponduje z koniecznością kształtowania istotnych kompetencji społecznych uczniów, niezbędnych do funkcjonowania w społeczeństwach XXI wieku. W tzw. mapie umiejętności społecznych zostały wskazane m.in. kreatywność i innowacyjność, krytyczne myślenie i rozwiązywanie problemów, komunikowanie, kolaboracja – współpraca w ramach grupy, alfabetyzm informacyjny i medialny, elastyczność i adaptacyjność, inicjatywa i samodecydowanie o swoim życiu, umiejętność funkcjonowania w zróżnicowanym i wielokulturowym środowisku, produktywność, umiejętności liderские i odpowiedzialność (Mapa umiejętności). Kieruje to naszą uwagę ku procesowi kształcenia, którego celem jest kształtowanie umiejętności poszukiwania sensu życia, budowanym na wartościach fundamentalnych przy stałym dążeniu do ustawicznego rozwoju w dzisiejszym zmiennym i niezwykle wymagającym świecie.

ZAKOŃCZENIE

Przemiany kulturowe, społeczne i cywilizacyjne oraz nowy model ucznia zanurzonego w świecie cyfrowych mediów, prowadzą do konieczności zmiany interpretacji dotychczasowego sposobu pojmowania teorii kształcenia. W procesie zmiany szkoła nie może jednak podążać za nimi bezkrytycznie, ani też niezłomnie trwać przy tradycyjnych wersjach funkcjonowania. We współczesnej złożonej i niełatwej rzeczywistości nauczanie i uczenie się musi pokonać bariery, które oddzielają edukację szkolną od wyzwań rzeczywistego świata. Należy przyjąć, że współczesne digitalne środowisko edukacyjne danego ucznia musi być tak zorganizowane, aby efekty edukacyjne

osiągnięte na jego gruncie mogły służyć mu w wymiarze uniwersalnym, niezależnie od miejsca, czasu i przestrzeni, w których się znajdzie. Oferta edukacyjna skierowana pod adresem współczesnego ucznia – cyfrowego tubylca musi być na tyle atrakcyjna, aby wykształcić odpowiednio wysokie kompetencje medialne i jednocześnie pielęgnować aksjologiczną warstwę jego edukacji – w celu zapobiegania zagrożeniom ze strony przestrzeni medialnej. Wartościowym antidotum jest więc przyznanie szczególnej uwagi „prze-strzeni aksjologicznej jako istotnego komponentu hybrydowego świata, gdyż odpowiedzialność wydaje się być w nim wartością najważniejszą” (Morbitzer, 2015, s. 427).

Należy unikać mniemania, iż technologia jest skuteczna sama w sobie. Organizując proces kształcenia w zróżnicowanej jakościowo medialnej przestrzeni należy pamiętać, że technologie cyfrowe posiadają niewątpliwie wielki potencjał twórczy, edukacyjny i demokratyczny, którego wykorzystanie jest uwarunkowane właściwymi sposobami ich użytkowania i kreowaniem odpowiednich stosunków społecznych wokół nich (Buckingham, 2008). Wydaje się, że dobrą praktyką służącą tej idei jest komplementarne łączenie nowoczesnych tendencji wynikających z obecności mediów cyfrowych w przestrzeni szkoły oraz pielęgnowanie ponadczasowych wartości dydaktycznych szkoły tradycyjnej, sprzyjających kształceniu jednostek krytycznie myślących, refleksyjnych, otwartych na zmiany i niezależnych.

BIBLIOGRAFIA

- BAUMAN, Z. (1994). Dwa szkice o moralności ponowoczesnej. Warszawa: Instytut Kultury.
- BAUMAN, Z. (2006). Płynna nowoczesność. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- BAUMAN, Z. (2007). Edukacja: wobec, wbrew i na rzecz ponowoczesności. W: M. DUDZIKOWA, M. CZEREPANIAK-WALCZAK (red.), Wychowanie. Pojęcia. Procesy. Konteksty. T. I (s. 139-154). Gdańsk: GWP.
- BECK, U. (2002). Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności (tł. S. Cieśla). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- BELL, D. (1973). The Coming of Post-industrial Society: A Venture In Social Forecasting. New York: Basic Books.
- BORAWSKA-KALBARCZYK, K. (2015). Kompetencje informacyjne uczniów w perspektywie zmian szkolnego środowiska uczenia się. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- BORAWSKA-KALBARCZYK, K. (2016). Szkolne środowisko uczenia się jako dydaktyczna płaszczyzna współpracy nauczyciela i uczniów w obszarze rozwijania kompetencji informacyjnych. W: A. MINCZANOWSKA, A. SZAFRAŃSKA-GAJDZICA, M.J. SZYMAŃSKI (red.), Szkoła. Wspólnota dążeń? (s. 172-187). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- BROWN, J.S. (2002). Growing Up Digital: How the Web Changes Work, Education, and the Ways People Learn (http://www.johnseelybrown.com/Growing_up_digital.pdf).

- BUCKINGHAM, D. (2008). Nowe media – nowe postaci dzieciństwa? Zmieniające się środowisko kulturowe dzieci w erze technologii cyfrowej. W: M.J. KEHILY (red.), Wprowadzenie do badań nad dzieciństwem (s. 151-169). Kraków: Wydawnictwo WAM.
- CASTELLS, M. (2007). Społeczeństwo sieci (tłum. M. Marody, K. Pawluś, J. Stawiński, S. Szymański). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- CHAŁAS, K. (2014). Edukacja przez projekty – perspektywa aksjologiczna. W: A. KARPIŃSKA, A. SZWARC (red.), Wybrane problemy dydaktyki w wymiarze teoretyczno-praktycznym (s. 177-186). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- DEWEY, J. (2005). Szkoła a społeczeństwo. (tłum. R. Czaplńska-Muternilchowa). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- DRUCKER, P.F. (1999). Społeczeństwo pokapitalistyczne. (tł. G. Karnas). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- DYLAŁ, S. (2009). Koniec „nauczania” czy nowy paradygmat dydaktyczny. W: L. HURŁO, D. KLUSTAŃSKA, M. ŁOJKO (red.), Paradygmaty współczesnej dydaktyki (s. 40-49). Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Edukacja: jest w niej ukryty skarb, (1998). Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacques’a Delorsa. Warszawa: Stowarzyszenie Oświatowców Polskich.
- GIDDENS, A. (2001). Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności (tłum. A. Szulżycka). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- GIDDENS, A. (2008). Konsekwencje nowoczesności. (tłum. E. Klekot). Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- HANKAŁA, A. (2013). Autonomia uczenia się człowieka w świecie technologii informatycznej. W: M. TANAŚ, Cyberprzestrzeń, człowiek, edukacja. Cyfrowa przestrzeń kształcenia (s. 29-45). Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- KASPRZAK, P., KŁAKÓWNA, Z.A., KOŁODZIEJ, P., REGIEWICZ, A., WALIGÓRA, A. (2016). Edukacja w czasach cyfrowej zarazy. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- KOSTYŁO, H. (2013). Podwójny pozór w edukacji na przykładzie koncepcji Paula Freire’a. W: M. DUDZIKOWA, K. KNASIECKA-FALBIERSKA (red.), Sprawcy i/lub ofiary działań pozornych w edukacji szkolnej (s. 83-100). Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- KRAUZE-SIKORSKA, H., KLICHOWSKI M. (2013). Świat Digital Natives. Młodzież w poszukiwaniu siebie i innych. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- LEVINSON, P. (2010). Nowe nowe media. (tłum. M. Zawadzka). Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Mapa umiejętności XXI wieku (2008). Partnership for 21st Century Skills we współpracy z National Council for Social Studies. Waszyngton (http://www.edunews.pl/images/pdf/umiejtnoscixxi_pl.pdf).
- MIĄSO, J. (2013), Starcie paradygmatów koncepcji człowieka – homo sapiens sapiens kontra homo mediens – konieczność sięgania głębiej ku pozytywnemu pedagogicznemu modelowaniu. W: J. MORBITZER, E. MUSIAŁ (red.), Człowiek – media – edukacja (s. 245-254). Kraków: Wydawca: Katedra Technologii i Mediów Edukacyjnych Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie.
- MORBITZER, J. (2009). Interakcja człowiek – Internet – refleksje pedagogiczne. W: J. MORBITZER (red.), Komputer w edukacji. Kraków: Wydawca: Katedra Technologii i Mediów Edukacyjnych, Uniwersytet Pedagogiczny.
- MORBITZER, J. (2015). O nowej przestrzeni edukacyjnej w hybrydowym świecie. „Labor et Educatio” 3, 411-430.
- MORBITZER, J. (2016). Współczesna przestrzeń obecności człowieka – między realnością a wirtualnością. „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 13, 59-68.

- MUSZYŃSKI, H. (2011-12). Nauczyciel w świecie medialnym. „Neodidagmata” 33/34, 39-47.
- NOWAK, J. (2014). Szkoła – nowe przestrzenie edukacyjne. W: M. MAGDA-ADAMOWICZ, I. KOPACZYŃSKA (red.), *Pedagogika wczesnoszkolna wobec zmieniających się kontekstów społecznych*. Tom I (s. 76-87). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- NOWAK-DZIEMIANOWICZ, M. (2014). *Oblicza edukacji. Między pozorami a refleksyjną zmianą*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- SZTOMPKA, P. (2004). *Socjologia*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- SZTOMPKA, P. (2016). *Kapitał społeczny: teoria przestrzeni międzyludzkiej*. Kraków: Wydawnictwo Znak Horyzont.
- SZYMAŃSKI, M.J. (2005). Funkcje edukacji szkolnej w zmieniającym się społeczeństwie. W: T. LEWOWICKI, A. SZCZUREK-BORUTA, B. GRABOWSKA (red.), *Przemiany społeczno-cywilizacyjne i edukacja szkolna – problemy rozwoju indywidualnego i kształtowania się tożsamości* (s. 105-115). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- SZYMAŃSKI, M.J. (2016). Szkoła – między tradycją, dążeniem do nowoczesności i chaosem. W: M.J. SZYMAŃSKI, B. WALASEK-JAROSZ, Z. ZBRÓG (red.), *Zrozumieć szkołę. Konteksty zmian* (s. 25-35). Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- TADEUSIEWICZ, T. (2010). Zagrożenia w cyberprzestrzeni. „Nauka” 4, 31-42 (http://www.pan.poznan.pl/nauki/N_410_05_Tadeusiewicz.pdf).
- URRY, J. (2009). *Socjologia mobilności* (tłum. J. Stawiński). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- WROŃSKA, M. (2015). Eksplozja informacji versus eksplozja ignorancji. W: J. MORBITZER, D. MORAŃSKA, E. MUSIAŁ (red.), *Człowiek – media – edukacja* (s. 398-405). Dąbrowa Górnicza: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej.

TEORIA KSZTAŁCENIA W PRZESTRZENI MEDIALNEJ – MIĘDZY TRADYCYJĄ A ZMIANĄ

Streszczenie

Celem artykułu jest opis przemian współczesnej teorii kształcenia rozpatrywanych na tle przeobrażeń związanych z dynamicznym rozwojem technologii cyfrowej. Edukacja w ujęciu tradycyjnym staje się mało skuteczna w obliczu ciągłych i szybkich zmian otaczającej rzeczywistości. Dostrzega się sprzeczność pomiędzy atrakcyjnością aktywności ucznia w przestrzeni mobilnej, jego oczekiwaniami kierowanymi pod adresem szkoły a transmisyjnym sposobem realizacji treści kształcenia. Autorka udowadnia tezę, że potrzebne jest twórcze podejście do zmiany myślenia na temat metod edukacyjnego praktykowania i nowych form budowania wspólnoty uczących się, uwzględniając wartości tkwiące w kulturze szkoły i nowoczesne akcenty medialnej przestrzeni.

Słowa kluczowe: teoria kształcenia; paradygmaty edukacyjne; technologie cyfrowe; przestrzeń medialna.

THEORY OF EDUCATION IN THE MEDIA SPACE
– BETWEEN TRADITION AND CHANGE

Summary

The aim of this article is to describe the transformations of contemporary learning theory in the context of transformations related to the dynamic development of digital technology. Education in the traditional sense becomes less effective in the face of constant and rapid changes in the surrounding reality. There is a contradiction between the attractiveness of the student's activity in the mobile space, his expectations directed at the school and the transmission of the content of the training. The author demonstrates the need for a creative approach to changing thinking about the methods of educational practice and new forms of building a learning community, taking into account the values inherent in the school culture and the modern media accents of space.

Key words: education theory; educational paradigms; digital technologies; media space.